Mokymo ir Konsultavimo Centras

„Antikorupcinės aplinkos sveikatos priežiūros įstaigoje kūrimas ir palaikymas“

2024 m.

Lektorius: Vidas Patackas

Seminaro planas

- **Korupcijos samprata ir pasireiškimas Lietuvoje. Antikorupcinės aplinkos kūrimas viešajame sektoriuje.**
- **Asmens sveikatos priežiūros įstaigose pasitaikančios korupcijos rizikos.**
- **Korupcijai atsparios aplinkos elementai ir korupcijos prevencijos sistema.**
- **Atskirų korupcijos prevencijos priemonių aptarimas.**

Korupcijos samprata ir pasireiškimas Lietuvoje. Antikorupcinės aplinkos kūrimas viešajame sektoriuje.

Šiuolaikinėje visuomenėje korupcijos nebegalima vertinti tik kaip nusikalstamos veikos, tai daug platesnis reiškinys.

Korupcija laikytinas ir favoritizmas, kronizmas, nepotizmas* neteisėtas politinių partijų finansavimas, neteisėtas lobizmas, rinkimų rezultatų klastojimas ir pan.

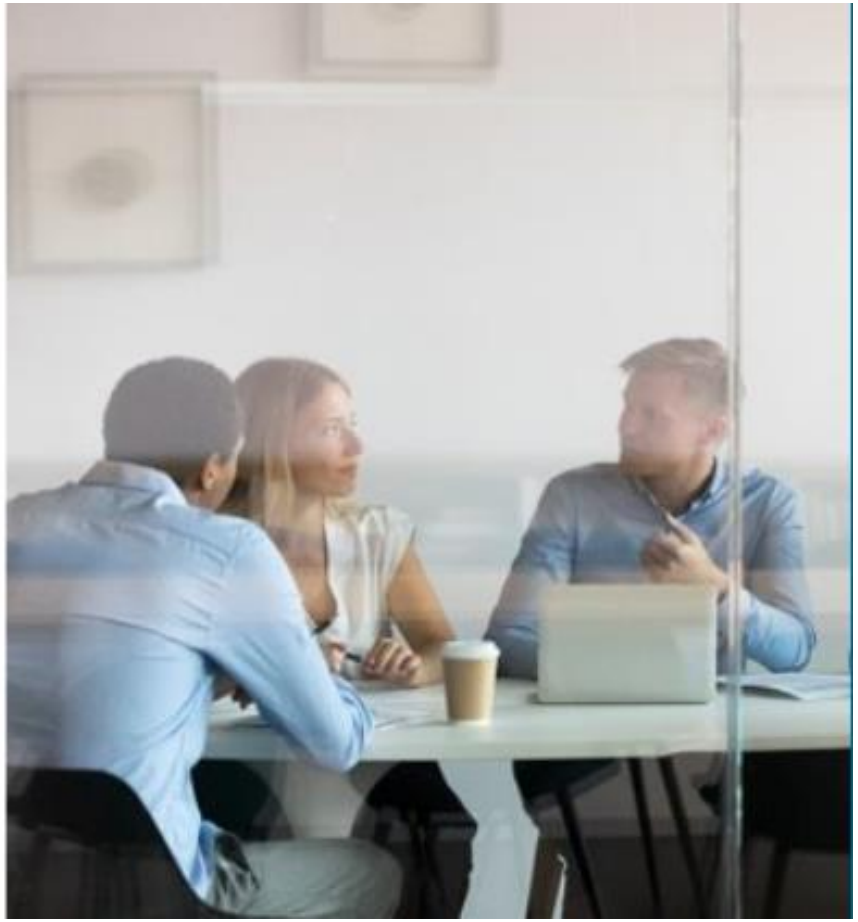

Pagrindinės priežastys lemiančios korupcijos atsiradimą:

Nesąžiningi asmenys	Teisinio reguliavimo spragos	Sudėtingos ir neaiškios procedūros
Nepakankama kontrolė	Neefektyvus valdymas	Nepakankamas viešumas

Korupcija taip pat sietina su pernelyg dideliu biurokratijos ir reglamentavimo mastu, sprendimų diskrecijos ir atskaitingumo pusiausvyros nebuvimu.

Korupcijos rizikos

Korupcija gali sukelti įvairių rizikų tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims:

Socialinės atskirties rizika

Dėl korupcijos neefektyviai naudojamos valstybės lėšos, pasisavinamas ar iššvaistomas turtas, todėl nevyksta reikiamos reformos, auga skurstančiųjų ir bedarbių skaičius, gilėja socialinė atskirtis, piliečiai negauna reikiamų socialinių paslaugų arba dėl jų gavimo patiria kyšių prievartą.

Teisinio persekiojimo rizika

Korupcinio pobūdžio nusikaltimų ar kitų teisės pažeidimų padarymas užtraukia baudžiamąją, civilinę ar administracinę atsakomybę.

Kaštų rizika

Dalyvavimo korupciniuose veiksmuose kaina gali būti labai didelė: tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims skiriamos ne tik baudos, bet privaloma atlyginti padarytą žalą.

Reputacinė rizika

Sugadinta reputacija daro įtaką ne tik valstybės institucijų, bet ir verslo įmonių prestižui. Prarandamas pasitikėjimas valstybe, jos institucijomis, verslo partneriais.

Asmens sveikatos priežiūros įstaigose pasitaikančios korupcijos rizikos.

Korupcijos apraiškos

Korupcija sveikatos sektoriuje visame pasaulyje būdinga įvairioms sistemoms – valstybinėms, privačioms, gerai ar menkai finansuojamoms, techniškai paprastoms ar sudėtingoms.

Ne tik didžiuliai lėšų srautai, bet ir informacijos asimetrija, didelis veikėjų skaičius, sistemų sudėtingumas ir fragmentiškumas, globalizuotas vaistų ir medicinos prietaisų tiekimo pobūdis kelia korupcijos rizikas.

Kaip pamatuoti korupciją sveikatos sektoriuje?

Vienas iš galimų įrankių – pasaulinis korupcijos barometras. 2021 m. tyrimo duomenimis, Lietuvoje penktadalis pacientų (19 proc.) prisipažįsta davę kyšį valstybinėse klinikose ar ligoninėse, ketvirtadalis (25 proc.) – bent kartą pasinaudoję turimais asmeniniais ryšiais.

Kyšininkavimo sveikatos apsaugoje lygis Lietuvoje – vienas aukščiausių Europos Sąjungoje (ES).*

*Daugiau informacijos: https://www.transparency.lt/kysininkavimas-sveikatos-apsaugoje-lietuvoje-vienas-auksciausiu-europos-sajungoje

Asmenys į STT dažniausiai kreipiasi dėl galimų korupcinių nusikalstamų veikų sveikatos priežiūros, teismų ir teisėsaugos, savivaldos ir viešųjų pirkimų srityse.

Per pastaruosius penkerius metus STT pradėjo daugiau nei 80 su sveikatos apsaugos sritimi susijusių ikiteisminių tyrimų.

Korupcijos rūšys sveikatos apsaugos sektoriuje

Šiam sektoriui būdingos įvairios korupcijos rūšys:

Korupcijai atsparios aplinkos elementai ir korupcijos prevencijos sistema.

Sveikatos sistemų korupcija mažiau būdinga visuomenėms, kuriose:

a) laikomasi teisinės valstybės, skaidrumo ir pasitikėjimo principų;

b) galioja veiksmingi darbuotojų etikos ir elgesio kodeksai;

c) nustatyti aiškūs atskaitomybės mechanizmai;

d) vyrauja aukštas visuomenės nepakantumas korupcijos apraiškoms.

Kuriant korupcijai atsparią aplinką sveikatos priežiūros įstaigose, būtina skirti dėmesį tiek sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojų, tiek ir pacientų sąžiningumo skatinimui, kyšininkavimo ir papirkimo netoleravimui, antikorupcinio sąmoningumo didinimui.

Sveikatos priežiūros sektorius ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje susiduria ir su sisteminės korupcijos reiškiniais, kurie dažniausiai būna tiesiogiai susiję su:

- prastu įstaigų valdymu;
- teisinio reglamentavimo spragomis;
- korupcijai atsparios aplinkos nebuvimu;
- palankių tam tikroms grupėms sprendimų priėmimu;
- interesų konfliktais;
- neteisėtomis įtakomis vykdant viešuosius pirkimus;
- priimant sveikatos apsaugos sektoriui reikšmingus sprendimus;
- paramos teikimu sveikatos priežiūros įstaigoms;
- neteisėtu lobizmu ir pan.

Kuriant lygiaverčius, pagarbius, lygiateisiškus ir korektiškus medicinos darbuotojų ir pacientų santykius, įstaigose rekomenduotina:

- ✓ patvirtinti darbuotojams ir pacientams aiškią įstaigos dovanų politiką;
- ✓ įstaigoje netoleruoti korupcinio pobūdžio teisės pažeidimų;
- ✓ skatinti tiek gydytojus, tiek pacientus pranešti apie siūlomus / gautus / provokuojamus duoti neteisėtus atlygius;
- ✓ patvirtinti veiksmų, įstaigoje gavus neteisėtą atlygį, tvarkos aprašą;
- ✓ reguliariai vertinti darbuotojų tolerancijos lygį korupcijai;
- ✓ įstaigos vadovams rodyti asmeninį pavyzdį ir iniciatyvą;
- ✓ nuolat rengti antikorupcinius mokymus darbuotojams;
- ✓ didinti įstaigos viešumą ir atvirumą.

Atliekant korupcijos rizikos analizes nustatyta, kad:

- ne visais atvejais sveikatos priežiūros įstaigose aiškiai reglamentuota pacientų registravimo procedūra;
- neišnaudojamos galimybės gydytojų priėmimo laikus viešai skelbti kuo ilgesniam laikotarpiui;
- ribojami pacientų registravimosi terminai.

Tai suteikia plačią diskreciją darbuotojams priimti sprendimus dėl pacientų priėmimo laikų planavimo, skelbimo, registratūros ir kitų darbuotojų funkcijų paskirstymo.* Be to, nesant aiškios tvarkos ir kontrolės atsiranda galimybės gydytojams piktnaudžiauti – nepagrįstai registruoti vizitams norimus asmenis.

*Daugiau informacijos: https://www.stt.lt/naujienos/7464/_2020/pacientu-eiliu-formavimo-ir-valdymo-srityse-truksta-skaidrumo-ir-sisteminio-poziurio:2826; Išsamią korupcijos rizikos analizę rasite čia: https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/01/kra_siauliai-laukimas-eilese.pdf

Tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2021“ duomenimis, farmacija ir sveikatos apsauga yra tos sritys, kuriose dažniausiai siekiama daryti įtaką sprendimų priėmimui Lietuvoje (tiek įmonių vadovų, tiek valstybės tarnautojų vertinimu).*

Naudojimasis pažintimis, įtaka, nepotizmas, klientizmas, kronizmas susiję su sveikatos priežiūros darbuotojų viešų ir privačių interesų galimais arba realiais konfliktais ir pasireiškia įvairiose srityse:

Teikiant sveikatos priežiūros paslaugas;

Vykdant viešuosius pirkimus;

Įstaigai gaunant ir panaudojant paramą ir pan.

Interesų konfliktai gali būti:

I. Realūs – kai tarnybinį klausimą, susijusį su turimais privačiais interesais, asmuo turi spręsti esamu metu, t. y. „čia ir dabar“.

II. Galimi – kai turima privačių interesų, dėl kurių, eidamas tarnybines pareigas, asmuo ateityje neabejotinai turės priimti sprendimus ar dalyvauti juos priimant.

Su interesų konfliktais yra tiesiogiai susiję ir šie korupciniai reiškiniai:

- ***nepotizmas*** – savo šeimos narių, giminaičių, sugyventinių, partnerių globa ir protegavimas, naudojantis einamomis pareigomis, vardu ir galia;
- ***klientelizmas*** – galia grindžiami politiniai santykiai ir sprendimų priėmimo procedūros;
- ***kronizmas*** – draugų ir bičiulių protegavimas.

Tinkamas nusišalinimas

Sveikatos priežiūros darbuotojai privalo ne tik deklaruoti privačius interesus, bet ir tinkamai nusišalinti, jeigu kyla galimi interesų konfliktai.

Pastebima, kad dažnai sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojai, būdami juridinio asmens (pvz.: asociacijos, draugijos) vadovais, steigėjais, akcininkais ar kitaip suinteresuoti, dalyvauja ir kaip sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojai, rengiant, svarstant ar priimant sprendimus įvairiais klausimais (pvz., dėl viešųjų pirkimų, nuomos sutarčių sudarymo ir pan.) dėl to juridinio asmens.*

*Daugiau informacijos: https://www.stt.lt/naujienos/7464/vaistu-ir-medicinos-priemoniu-reklama-sveikatos-prieziuros-istaigu-darbuotojams-nepakankamai-kontroliuojama:3139

Mažinti ir šalinti sisteminės korupcijos pasireiškimo prielaidas sveikatos priežiūros sistemoje padėtų:

- ✓ aiški įstaigos antikorupcinė politika;
- ✓ realus, o ne formalus pasirinktų korupcijai atsparios aplinkos kūrimo priemonių įgyvendinimas;
- ✓ įstaigos veiklos procedūrų, teisinio reglamentavimo skaidrumas ir aiškumas;
- ✓ darbuotojų patikimumas, lojalumas ir sąžiningumas;
- ✓ viešųjų pirkimų vykdymo skaidrumo užtikrinimas;
- ✓ tinkamas viešų ir privačių interesų valdymas.

Atskirų korupcijos prevencijos priemonių aptarimas.

KORUPCIJOS PREVENCIJOS ĮSTATYMAS

PRIEŠ

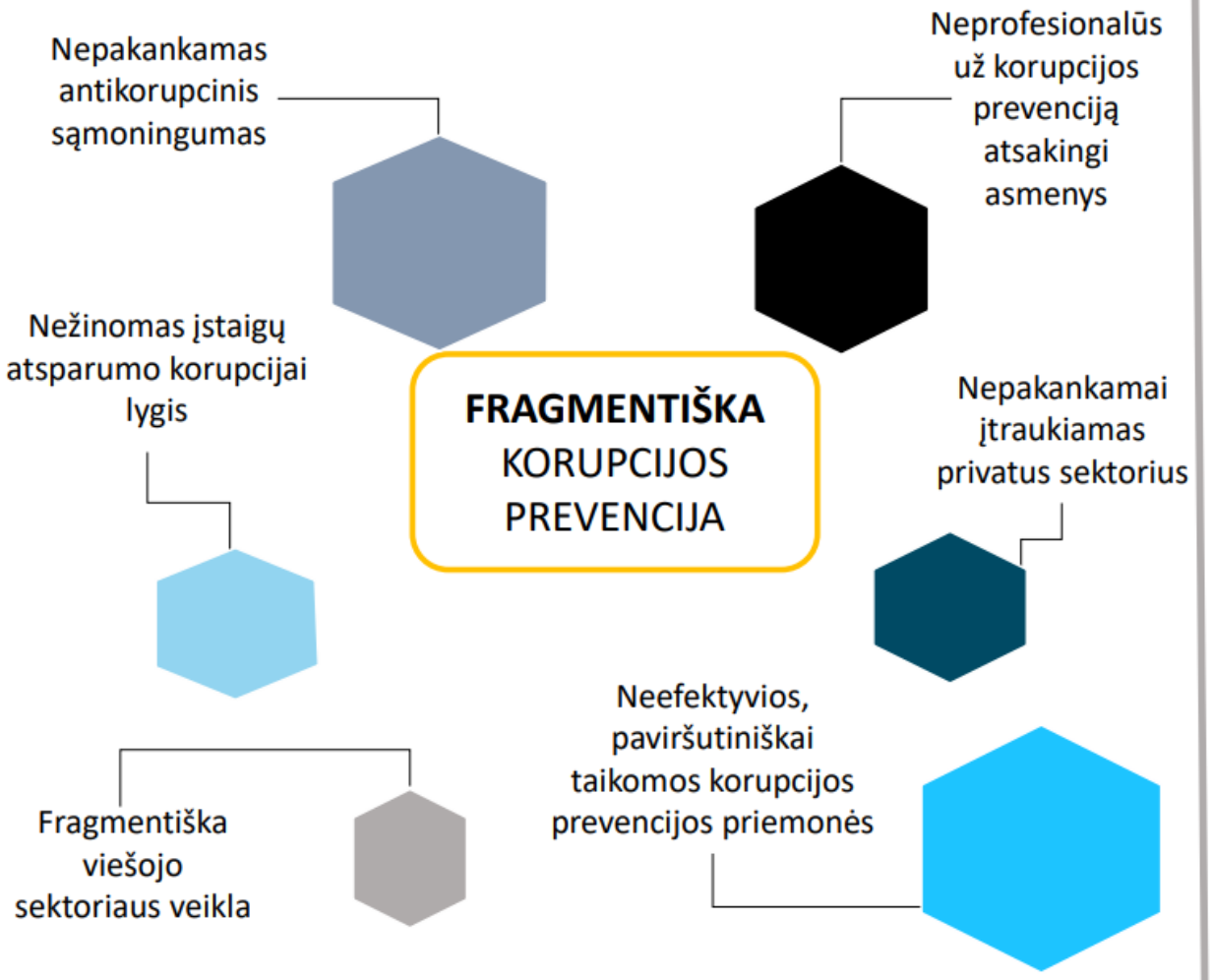

Korupcijos prevencija fragmentiška ir paviršutiniška, nėra aiškios už atsparumą korupcijai atsakingų subjektų sistemos

PO

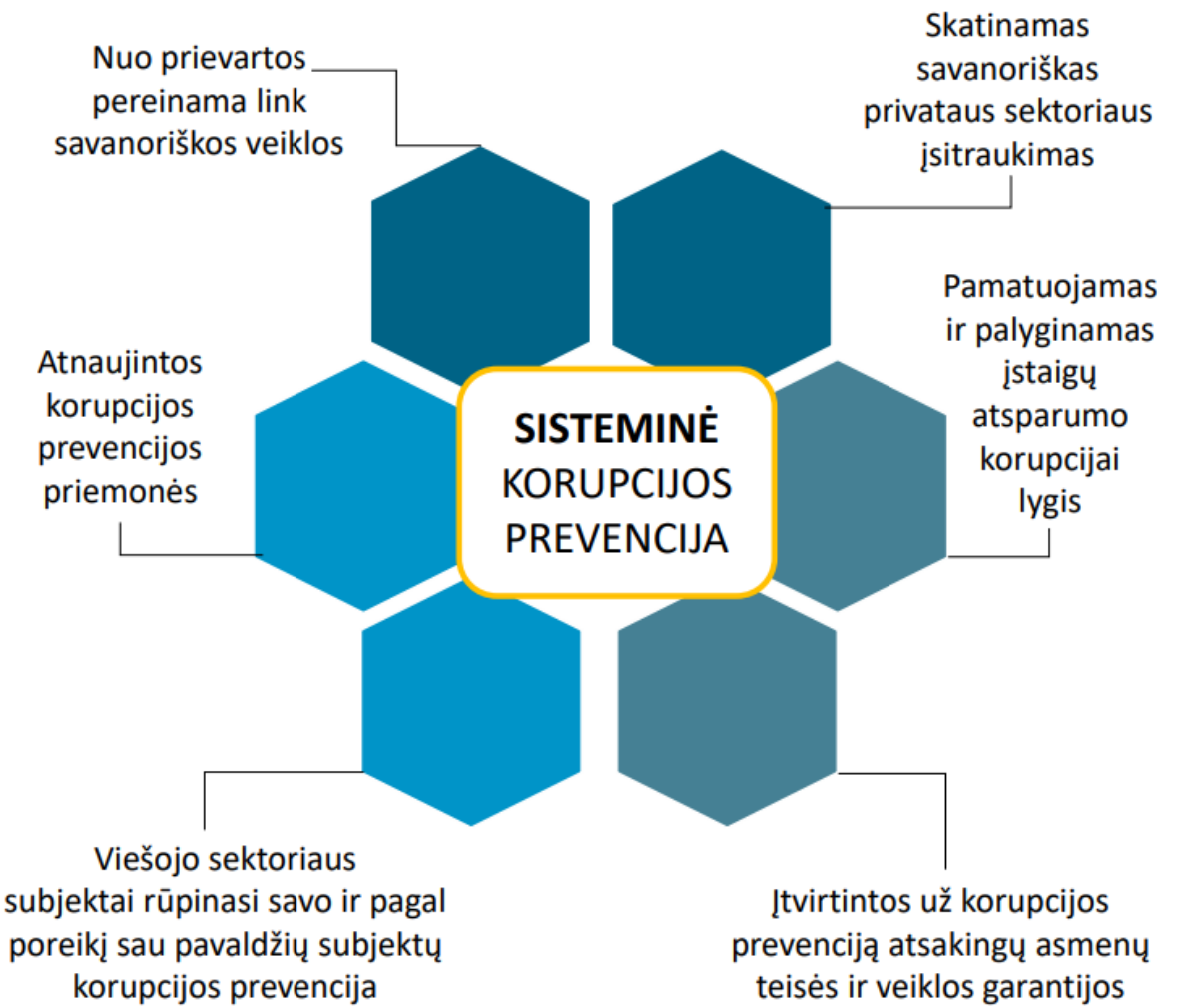

Korupcijos prevencija sisteminė, aiškios už atsparumą korupcijai atsakingų subjektų teisės, pareigos ir atsakomybė

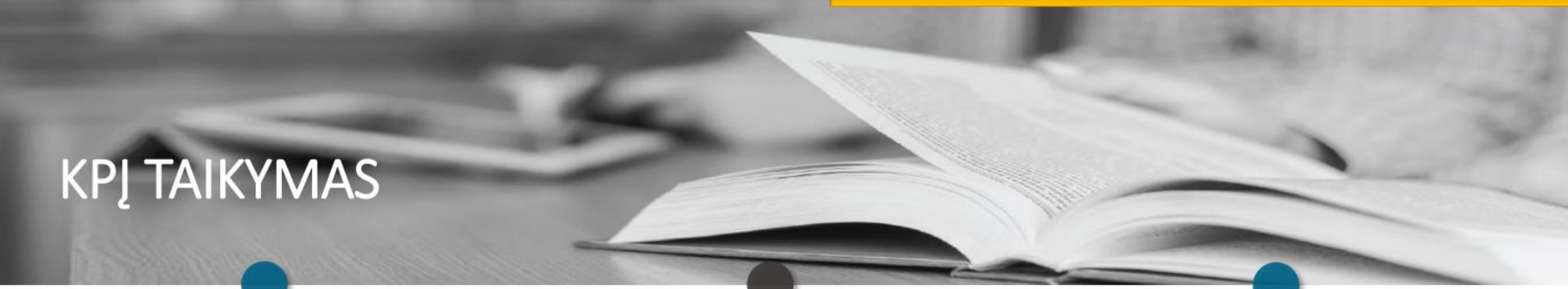

KPĮ TAIKYMAS

- Savarankiškai įstaigai,
- Kitai valstybės ar savivaldybės įstaigai

- VVĮ ar SVĮ, taip pat AB bei UAB, kurioms visos akcijos ar jų dalis, suteikianti daugiau kaip 1/2 balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, nuosavybės teise priklauso valstybei, vienai ar kelioms savivaldybėms

- VŠĮ, kurios vienas iš steigėjų ar dalininkų yra valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga ar įmonė (AB ar UAB)
- VVĮ ar SVĮ dukterinėms AB ar UAB

KORUPCIJAI ATSPARIOS APLINKOS KŪRIMO PRIEMONIŲ SISTEMA

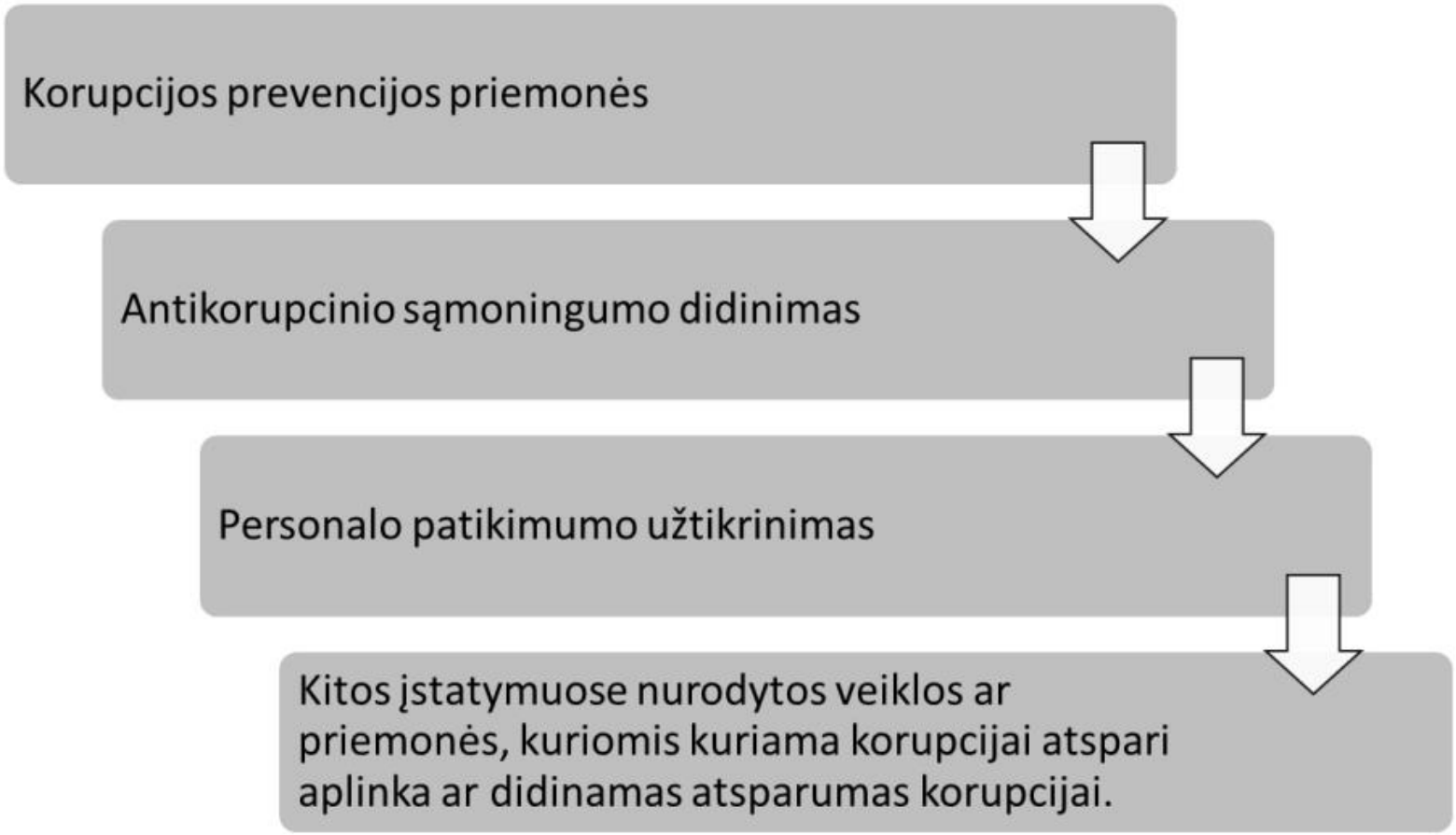

ATSPARUMO KORUPCIJAI LYGIO NUSTATYMAS

- Kiek ir kokių korupcijai atsparios aplinkos kūrimo priemonių yra įdiegta viešojo sektoriaus subjekte;
- Taikomų priemonių diegimo kokybė ir praktinis pritaikomumas;
- Pasiekti rezultatai taikant priemones.

AKL NUSTATYMO SUBJEKTAI

Viešojo sektoriaus subjektai

Atlieka patys:

- savarankiškos įstaigos;
- kiti viešojo sektoriaus subjektai.

Atlieka:

savarankiška įstaiga, kuriai viešojo sektoriaus subjektas yra pavaldus ir (ar) priskirtas pagal valdymo sritį, atsižvelgdami į viešojo sektoriaus subjekto dydį ir administracinius pajėgumus.

Teisė atlikti turi:

VVĮ dėl savo VŠĮ ir dukterinių AB ir UAB.

STT

- Turi teisę savo iniciatyva ar viešojo sektoriaus subjekto prašymu atlikti viešojo sektoriaus subjektų, įskaitant savarankiškas įstaigas, AKL nustatymą.
- Analizuoja ir apibendrina AKL nustatymo viešojo sektoriaus subjektuose rezultatus ir apie juos informuoja visuomenę.

KORUPCIJOS RIZIKOS VALDYMO VERTINIMAS

- Planuojamas ir atliekamas Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymo nustatyta tvarka;
- Jei nėra įsteigtos vidaus audito tarnybos, atliekamas kito už viešojo sektoriaus subjekto veiklos vidaus kontrolę, atitiktį teisės aktų reikalavimams atsakingo padalinio ar darbuotojo;
- Vadovas išnagrinėja jam pateiktą korupcijos rizikos valdymo vertinimą ir prireikus priima sprendimus dėl korupcijos rizikos valdymo tobulinimo.

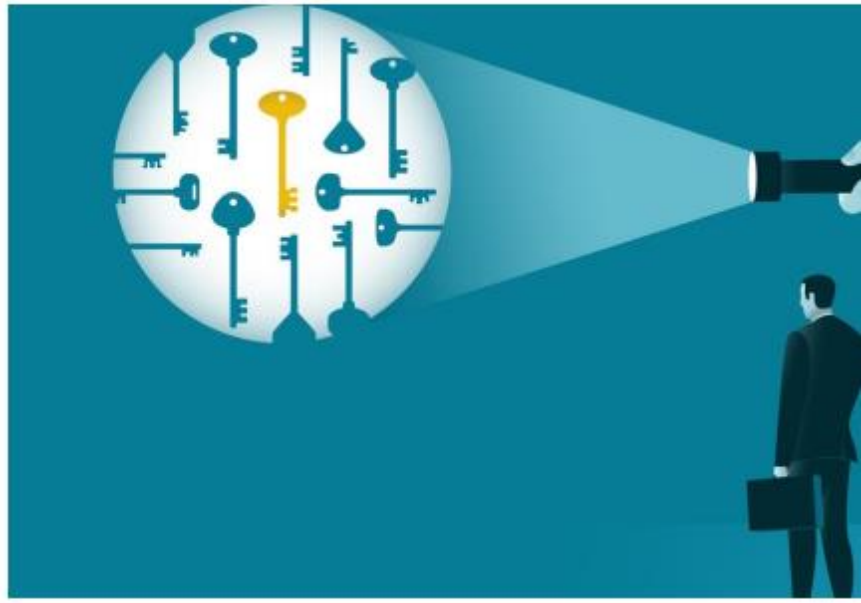

ANTIKORUPCINIO ELGESIO STANDARTŲ DIEGIMAS

- Išsamiai nustatomi pagrindiniai darbuotojų skaidrios veiklos ir antikorupcinio elgesio standartai;
- Aprašomi pavyzdiniai galimos korupcinio pobūdžio rizikos atvejai ir darbuotojų veiksmai su jais susidūrus;
- Vykdoma antikorupcinio elgesio standartų laikymosi kontrolė ir konsultacijos antikorupcinio elgesio klausimais, prireikus taikomo korupcijai atsparios aplinkos kūrimo priemonės.

ANTIKORUPCINIŲ ELGESIO STANDARTŲ DIEGIMAS

Viešojo sektoriaus subjektai

- Savarankiška įstaiga privalo turėti;
- Viešojo sektoriaus subjekto darbuotojai vadovaujasi pasirinktinai savo arba savarankiškos įstaigos, kuriai viešojo sektoriaus subjektas yra tiesiogiai arba netiesiogiai pavaldus ir (ar) priskirtas pagal valdymo sritį, patvirtintais antikorupcinio elgesio standartais.

STT

- Pagal poreikį teikia viešojo sektoriaus subjektams metodinę pagalbą rengiant ir taikant antikorupcinio elgesio standartus.

ANTIKORUPCINIO SĄMONINGUMO DIDINIMAS

- Vykdomas kaip neatskiriama švietimo dalis ir ugdymas.
- Įtrauktas į pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrąsias programas.
- Vykdo švietimo teikėjai pagal parengtas švietimo programas.

STT:

- organizuoja mokymus, seminarus, metodinės pagalbos renginius, diskusijas, susijusias su korupcijai atsparios aplinkos kūrimu;
- derina švietimo programas švietimo programų rengėjų prašymu arba savo iniciatyva teikia pasiūlymus dėl šių programų ar jų projektų rengimo ir (ar) tobulinimo.

PERSONALO PATIKIMUMO UŽTIKRINIMAS

- Į pareigas skiriantis ar teikiantis subjektas patvirtina sąrašą pareigybių, dėl kurių teikiamas prašymas STT pateikti informaciją.
- Į šį sąrašą įtraukiamos visos bent vieną iš KPĮ 17 str. 4 dalyje nurodytų požymių atitinkančios pareigybės, taip pat į pareigas skiriančio ar teikiančio subjekto sprendimu – kitos viešojo sektoriaus subjekto darbuotojų pareigybės;
- Dėl asmenų, skiriamų ar teikiamų į nurodytą sąrašą neįtrauktas pareigas, prašymas STT pateikti informaciją negali būti teikiamas.

Korupcijai atsparios aplinkos kūrimo priemonės, kurių taikymas turi būti užtikrintas

- teisės pažeidimų (įskaitant korupcinio pobūdžio) prevencija ir tyrimas;
- korupcijos rizikos valdymo vertinimas;
- teisės aktų projektų antikorupcinis vertinimas;
- informacijos apie asmenį, siekiantį eiti ar einantį pareigas, rinkimas ir vertinimas;
- atsparumo korupcijai lygio nustatymas;
- darbuotojų viešųjų ir privačių interesų deklaravimo ir viešųjų ir privačių interesų derinimo praktikos kontrolė ir stebėsena;
- darbuotojų antikorupcinio sąmoningumo didinimas;
- korupcijos prevencijos veiksmų plano rengimas, jo įgyvendinimo stebėsenos atlikimas
- kitos korupcijai atsparios aplinkos kūrimo priemonės, kurias įpareigoja vykdyti šis įstatymas ar kiti teisės aktai.

KORUPCIJAI ATSPARIOS APLINKOS KŪRIMO PRIEMONIŲ VIEŠINIMAS

- korupcijos rizikos analizės;
- teisės aktų ar jų projektų antikorupcinis vertinimo;
- pranešimo apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas;
- korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo;
- korupcijos rizikos valdymo vertinimo;
- atsparumo korupcijai lygio nustatymo;
- personalo patikimumo užtikrinimas.

UŽ KORUPCIJAI ATSPARIOS APLINKOS KŪRIMĄ ATSAKINGŲ SUBJEKTŲ STEIGIMAS

- Pareiga viešojo sektoriaus subjekte steigti padalinius ar paskirti atsakingus asmenis priklauso nuo jo turimo darbuotojų skaičiaus;
- Kiekvieno viešojo sektoriaus subjekto korupcijai atsparią aplinką užtikrina jo paties ar savarankiškos įstaigos, kuriai jis yra pavaldus, įsteigtas padalinys ar paskirtas asmuo;
- Nustatyti už korupcijai atsparios aplinkos kūrimą atsakingų darbuotojų kompetencijos reikalavimai, teisės ir pareigos, apsaugos garantijos;
- Vadovas užtikrina subjekto, paskirto vykdyti korupcijos prevenciją institucijoje, veiklos garantijas ir organizacinį nepriklausomumą.

UŽ KORUPCIJAI ATSPARIOS APLINKOS KŪRIMĄ ATSAKINGŲ SUBJEKTŲ STEIGIMAS

- Savarankiškos įstaigos privalo steigti ar paskirti atsakingą subjektą;
- Viešojo sektoriaus subjektas, kuris nėra savarankiška įstaiga ir jame dirba ar pareigas eina **200 ar daugiau darbuotojų**, **ir jeigu savarankiškoje įstaigoje ar kitame viešojo sektoriaus subjekte**, kuriam šis viešojo sektoriaus subjektas yra pavaldus ir (ar) priskirtas jo valdymo sričiai, **nėra įsteigto/ paskirto atsakingo už korupcijai atsparios aplinkos kūrimą padalinio/ asmens pavaldžiuose ir (ar) priskirtuose jo valdymo sričiai viešojo sektoriaus subjektuose.**
- Kiti viešojo sektoriaus subjektai neprivalo steigti/ paskirti atsakingus subjektus.
- **Jeigu** viešojo sektoriaus subjekte **nėra įsteigto/paskirto atsakingo subjekto**, korupcijai atsparios aplinkos kūrimą jame pagal kompetenciją **užtikrina savarankiškos įstaigos ar kito viešojo sektoriaus subjekto**, kuriam viešojo sektoriaus subjektas yra pavaldus ir (ar) priskirtas jo valdymo sričiai, atsakingas subjektas.